

Vliv příjmu, vzdělání a věku na volební účast v České Republice

Volební účast je základní součástí demokratického systému a zároveň důležitým ukazatelem míry občanské angažovanosti. Ačkoliv je volební právo v České republice všeobecné a zaručené ústavou, ve skutečnosti se voleb účastní jen část obyvatel. Tento fenomén není náhodný – účast ve volbách ovlivňuje řada faktorů.

Z pohledu demokratického zastoupení je však nerovnoměrná volební účast problematická. Pokud určité skupiny obyvatel – například lidé s nižším příjmem nebo nižším vzděláním – volí méně často, jejich zájmy jsou méně zastoupené v rozhodovacích procesech. Tím může docházet k prohlubování **sociálních nerovností** a posilování pocitu vyloučení z veřejného dění. Politologové jako Verba, Schlozman a Brady (1995) proto upozorňují, že *„ekonomické zdroje se překlápějí do politických – kdo má více prostředků, má i více hlasu.“*

Kromě ekonomických a vzdělanostních faktorů se v posledních desetiletích zkoumá i vliv **věku**. Například mladí voliči často volby ignorují, protože politiku považují za vzdálenou, nebo mají pocit, že jejich hlas nic nezmění. Naopak starší generace bývají v účasti stabilnější, ale jejich motivace i životní zkušenosti se liší od ostatních věkových skupin (Dalton, 2008).

Téma volební účasti je zvláště aktuální ve světle klesajícího trendu zájmu o politiku v některých sociálních skupinách. Rozpoznání konkrétních faktorů, které ovlivňují rozhodnutí volit, nám může pomoci **lépe pochopit (nebo předpokládat), proč se někteří lidé do politického procesu nezapojují**.

Cílem této analýzy bylo proto prozkoumat, zda a jak výše příjmu domácnosti, dosažené vzdělání a věk ovlivňují pravděpodobnost účasti ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, které se konaly v roce 2017.

Data

V rámci této analýzy byla využita data z povolebního výzkumu 2017, který byl realizován na reprezentativním vzorku obyvatel České republiky. Tento dataset jsem již použila při předchozích analýzách během mého studia na Univerzitě Palackého. Po očištění od chybějících hodnot bylo do konečné analýzy zařazeno celkem 865 respondentů.

Závislou proměnnou v mojí analýze představuje volební účast, konkrétně proměnná **ucast_2**, která je dichotomická a rozlišuje, zda se respondent voleb zúčastnil (**kódováno jako “1”**) či nikoliv (**kódováno jako “0”**).

Jako nezávislé proměnné jsem zahrнула tři ukazatele. Prvním je proměnná **1) S.21**, která udává výši průměrného čistého měsíčního příjmu domácnosti respondenta (v tisících korun). Druhou proměnnou je **2) t_VZD**, tedy transformované vzdělání, které je kategorizováno do čtyř úrovní podle dosaženého stupně vzdělání. Třetí proměnná **3) t_vek_6** představuje věkové skupiny respondentů, rozdělené do šesti kategorií.

Pro zpracování a analýzu vztahu mezi těmito proměnnými jsem využila metodu binární logistické regrese. Tento statistický postup je vhodný tehdy, když je závislá proměnná binární (v mém případě volební účast ano/ne) a cílem je určit, jak jednotlivé nezávislé proměnné ovlivňují pravděpodobnost výskytu jedné z těchto dvou kategorií.

Příprava proměnných

Na začátku jsem vybrala pouze ty případy, které obsahovaly hodnoty ve všech zkoumaných proměnných (**S.21**, **t_VZD**, **t_vek_6**, **ucast_2**). Výsledkem byl vzorek **865 respondentů**.

Proměnné **t_VZD** (vzdělání) a **t_vek_6** (věk) obsahují více kategorií, a proto bylo nutné je před použitím v regresním modelu označit jako kategoriální. SPSS následně každou z těchto kategorií převedl do zvláštní proměnné ve formátu 0/1 (tzv. dummy proměnné), přičemž vždy jednu kategorii zvolil jako referenční (Last). Ostatní kategorie jsou pak v modelu srovnávány právě s touto referenční skupinou.

Analyza

Nejprve jsem provedla **deskriptivní analýzu** vztahu mezi příjmem domácnosti a volební účastí. Zjistila jsem, že **voliči** měli v průměru vyšší příjem (**38,76 tis. Kč**) než **nevoliči** (**37,69 tis. Kč**). *Tabulka č. 1.*

Tabulka č. 1

		Účast podle odpovědí na volbu strany		Statistic	Std. Error
S.21 Průměrný čistý měsíční příjem domácnosti	Nevolič	Mean		37,69	,214
		95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	37,27	
	Upper Bound		38,11		
	Volič	Mean		38,76	,154
95% Confidence Interval for Mean		Lower Bound	38,45		
		Upper Bound	39,06		

Následně jsem provedla **jednofaktorovou logistickou regresi**, kde jsem zkoumala vliv pouze příjmu (**S.21**) na volební účast.

Model, který zkoumal vliv pouze příjmu domácnosti na volební účast, byl statisticky významný ($p < 0,001$), což znamená, že příjem má na rozhodnutí volit určitý vliv. *Tabulka č. 2.*

Tabulka č. 2 (Omnibus Tests of Model Coefficients)

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	15,740	1	,000
	Block	15,740	1	,000
	Model	15,740	1	,000

Hodnota **$Exp(B) = 1,078$** (*tabulka č. 3*) ukazuje, že s každým navýšením příjmu o 1 000 Kč se pravděpodobnost účasti zvyšuje o přibližně **7,8 %**.

Tabulka č. 3

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a S.21 Průměrný čistý měsíční příjem domácnosti	,075	,019	15,635	1	,000	1,078

Přestože je tento vztah významný, model sám o sobě vysvětluje pouze **2,5 %** variability volebního chování (**$Nagelkerke R^2 = 0,025$**) —> *tabulka č. 4.*

Tabulka č. 4.

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1108,968 ^a	,018	,025

Závěr: to naznačuje, že příjem hraje určitou roli, ale nestačí sám o sobě k přesné predikci účasti.

Rozšíření analýzy:

Jelikož původní model založený pouze na příjmu domácnosti nevykazoval dostatečnou predikční sílu, rozhodla jsem se analýzu dále rozšířit. Do regresního modelu jsem zařadila další dvě proměnné – dosažené vzdělání (**t. VZD**) a věk (**t. vek 6**). Cílem bylo ověřit, zda kombinace těchto faktorů zvýší schopnost modelu lépe předpovídat volební účast.

Po rozšíření modelu o vzdělání a věk se potvrdilo, že jde o velmi významné prediktory. Celkový model byl statisticky významný (**$p < 0,001$**) a vysvětlující schopnost modelu se výrazně zlepšila. *Tabulka č. 5*

Tabulka č. 5

Step 1	Step	92,119	9	,000
	Block	92,119	9	,000
	Model	92,119	9	,000

Hodnota Nagelkerke R^2 (*tabulka č.6*) vzrostla na **0,140**, což znamená, že kombinace tří proměnných – příjmu, vzdělání a věku – vysvětluje přibližně **14%** variability v rozhodování, zda se občan voleb zúčastní.

Tabulka č. 6

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1008,409 ^a	,101	,140

Zároveň test Hosmer-Lemeshow (*tabulka č. 7*) ukázal, že model dobře odpovídá reálným datům ($p = 0,792$), což potvrzuje jeho vhodnost. Významné byly především rozdíly mezi věkovými a vzdělanostními skupinami – lidé s nižším vzděláním a mladší respondenti měli znatelně nižší pravděpodobnost účasti ve volbách oproti vysokoškolsky vzdělaným a lidem středního věku.

Tabulka č. 7 (Hosmer-Lemeshow test)

Step	Chi-square	df	Sig.
1	4,676	8	,792

Tímto krokem se podařilo vytvořit robustnější a lépe prediktivní model volební účasti.

Celková klasifikační přesnost modelu (*tabulka č. 8*) činila **70,6 %**, což znamená, že model správně předpověděl volební účast u většiny respondentů. Oproti výchozímu modelu jde o výrazné zlepšení, zejména u skupiny voličů, kde byla úspěšnost predikce velmi vysoká (**91,8 %**).

Tabulka č. 8 (Classification Table)

		Predicted			Percentage Correct
		Účast podle odpovědí na volbu strany			
	Observed	Nevolič	Volič		
Step 1	Účast podle odpovědí na volbu strany	Nevolič	79	207	27,7
		Volič	48	533	91,8
Overall Percentage					70,6

Dále jsem provedla multifaktorovou regresi, jejíž výsledky shrnuje *tabulka č. 9*.

<i>Tabulka č. 9</i>	<i>B</i>	<i>S.E.</i>	<i>Wald</i>	<i>df</i>	<i>Sig.</i>	<i>Exp(B)</i>
Step 1^a S.21 Průměrný čistý měsíční příjem domácnosti	,084	,023	12,965	1	,000	1,087
<i>t_VZD - Transformované vzdělání (4 kat.)(1)</i>	-1,785	,338	27,904	1	,000	,168
<i>t_VZD - Transformované vzdělání (4 kat.)(2)</i>	-1,442	,286	25,478	1	,000	,236
<i>t_VZD - Transformované vzdělání (4 kat.)(3)</i>	-,700	,293	5,709	1	,017	,496
<i>t_vek_6 - transformovaný věk - 6 kategorií(1)</i>	-1,166	,345	11,432	1	,001	,312
<i>t_vek_6 - transformovaný věk - 6 kategorií(2)</i>	-1,260	,266	22,424	1	,000	,284
<i>t_vek_6 - transformovaný věk - 6 kategorií(5)</i>	-,717	,258	7,714	1	,005	,488
<i>Constant</i>	-,634	,908	,488	1	,485	,531

Koeficienty v modelu ukazují, že všechny tři proměnné – příjem, vzdělání i věk – významně ovlivňují pravděpodobnost účasti ve volbách. *Tabulka č.9 (některé kategorie byly z tabulky vynechány pro zajištění lepší přehlednosti)*

U proměnné příjem (**S.21**) vyšla hodnota **Exp(B) = 1,087**, což znamená, že s každým navýšením čistého měsíčního příjmu domácnosti o 1 000 Kč roste pravděpodobnost účasti ve volbách přibližně o **8,7 %**. Ekonomicky lépe zajištění jedinci tedy častěji volí než ti s nižšími příjmy.

Významné rozdíly se objevily i u vzdělání (**t_VZD**). Oproti referenční skupině (*vysokoškolsky vzdělaní respondenti*) byla pravděpodobnost účasti výrazně nižší u všech ostatních kategorií:

- **Základní vzdělání: Exp(B) = 0,168**, což odpovídá o **83 % nižší pravděpodobnosti účasti**.
- **Střední bez maturity: Exp(B) = 0,236** (-76 %).
- **Střední s maturitou: Exp(B) = 0,496** (-50 %).

Podobný trend byl zaznamenán i u věku (**t_vek_6**). Nejnižší účast byla ve věkových skupinách mladších 35 let:

- **18–24 let: Exp(B) = 0,312** (-69 % oproti referenční skupině).
- **25–34 let: Exp(B) = 0,284** (-71 %).
- *Také skupina 65+ let měla nižší účast (Exp(B) = 0,488), i když ne tak výrazně jako mladší skupiny.*

Tyto výsledky potvrzují, že volební účast v České republice není rovnoměrně rozložena, ale je výrazně ovlivněna jak ekonomickým zázemím, tak sociálními a demografickými charakteristikami jednotlivců

Závěr

Analýza potvrdila, že volební účast není náhodná ani rovnoměrně rozložená – ovlivňuje ji jak ekonomická situace, tak dosažené vzdělání a věk. Ukázalo se, že lidé s vyšším příjmem a vzděláním mají větší tendenci chodit k volbám, zatímco nejnižší účast vykazují mladí lidé a respondenti se základním vzděláním. Právě mezi těmito skupinami byly zjištěny největší rozdíly v pravděpodobnosti účasti.

Tyto výsledky ukazují, že rozhodnutí jít volit není jen otázkou občanského práva, ale je výrazně formováno sociálními podmínkami a životními zkušenostmi. Zatímco volební lístek může mít pro každého stejnou váhu, ne každý má stejnou motivaci nebo příležitost jej využít.

Použité zdroje

- Verba, S., Schlozman, K.L., & Brady, H.E. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Harvard University Press.
- Dalton, R. J. (2008). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. CQ Press.
- Rosenstone, S. J., & Hansen, J. M. (1993). *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. Macmillan.
- Český volební výzkum: *Povolební studie 2017* (CVVM / CES)